
OPERAČNÍ UMĚNÍ A TAKTIKA

ORGANISACE, PLÁNOVÁNÍ A VEDENÍ PROTIOFENSIVY

Generál-majoor Josef Haman

Třebaže má thema tohoto pojednání ráz operačního stupně, pokládám za vhodné zasadit je do strategického rámce, abychom tak měli všeobecný přehled a podklad pro řešení operačních problémů protiofensivy, kterýžto druh operační činnosti velkých vševojskových svazů může snadno přerůst a skoro vždy přerůst operační rámec.

1. Historický vývoj protiofensivy

Vojenská theorie i válečné zkušenosti svědčí o tom, že dosáhnout vítězství ve válce je možné jen rozhodnou porážkou ozbrojených sil nepřítele. Tohoto cíle je možno dosáhnout jen útočnou strategií. Strategické formy vedení války nejsou však tímto jediným způsobem vyčerpány. K úspěšnému vedení strategického útoku je ovšem třeba také vhodné strategické situace, ale ta vždy není. Často bude jedna z bojujících stran nucena sáhnout k vedení strategické obrany.

Všimneme-li si průběhu posledních dvou světových válek, vidíme, že každá z válčících stran byla nucena přejít na určitou dobu k strategické obraně, neboť její vlastní i všeobecná situace nedovolila vést strategickou ofensivu.

Při těchto příkladech je nutno zvlášť podtrhnout, že se k strategické obraně neuchylovala jen slabší strana, nýbrž často i silnější z obou válčících stran, t. j. i ta, která na konec války vyhrála.

K strategické obraně se uchyluje zpravidla jedna z válčících stran tehdy, je-li pro ni nevýhodný poměr sil.

Četní kapitalističtí vojenští theoretikové podrobně vypočítávali výhody, které má útočník začínající válku ze své iniciativy.

Práce generálních štábů hlavních evropských mocností na konci 19. a na začátku 20. století byla podřízena snaze předejít, třeba jen o několik dnů, nepřítele v provedení mobilisace, soustředění i v strategickém učenění ozbrojených sil. Soudobé imperialistické stadium kapitalismu vytvořilo zcela zvláštní podmínky vzniku války. Již před začátkem druhé světové války předvídal soudruh Stalin, že v budoucnu nebudou války začínat tak, jak tomu bylo v 19. století a jak začala první světová válka.

Naznačil, že v příští válce zmizí období mezi vyhlášením války a začátkem bojové činnosti, během něhož byla v dřívějších válkách prováděna mobilisace, převozy, soustředění sil a jejich strategické učenění.

Soudruh Stalin upozorňoval, že budoucí války budou začínat překvapivým přepadem jednoho z protivníků bez předchozího vyhlášení válečného stavu. Způsob započetí druhé světové války zcela potvrdil správnost jeho předvídání.

Soudruh Stalin poukázal na zvláštnost podmínek, které bývají na počátku soudobých válek. Agresivní národy, které provádějí přepadení, říká soudruh Stalin, obvykle jsou více připraveny na válku, kdežto mírumilovné národy, které nemají zájem na válce, se v přípravě války opoždují. Je skutečností, že agresivní národy v nynější válce (rozuměj v druhé světové válce), měly již před začátkem války útočnou armádu pohotovou k napadení, kdežto mírumilovné národy neměly pohotově ani krycí armádu ke krytí mobilisace. Tyto výhody agresorovy způsobily nevýhodný poměr sil pro napadenou stranu, což

těž předem určovalo přechod napadené strany k strategické obraně. Cílem této strategické obrany bylo získat čas k provedení mobilisace, soustředění a učlenění ozbrojených sil a v mnohých případech šlo též o získání času s politického hlediska v očekávání vstupu nových členů koalice do války.

Strategická obrana, ať má jakékoliv aktivní formy, sama o sobě je konec konců jen pasivní strategickou formou války. Jenom přechod k strategické ofenzivě může rozhodnout válku vítězně. V minulé válce jediné Sovětská armáda dokázala slavně zakončit strategickou obranu a přejít ve vítěznou strategickou protiofensivu do té doby neznámého rozmachu. Naproti tomu strategická obrana západních mocností ve válce s Německem v letech 1939 až 1940 skončila naprostým neúspěchem v procese strategické obrany.

Protiofensiva jako strategická forma vedení války je organizovaným souhrnem operací strategického významu, přímo následujících po operacích strategické obrany a majících za cíl vyrvat nepříteli, který je oslaben a vyčerpán bojem s naší aktivní obranou, strategickou iniciativu, rozdrtit jeho hlavní uskupení sil a vytvořit tak nutné předpoklady pro začátek všeobecné strategické ofenzivy, jejímž cílem je dosáhnout vítězství ve válečném tažení a v celé válce.

Myšlenka vzájemného spojení aktivní obrany s následujícím přechodem k útočné činnosti s cílem rozdrtit nepříteli je velmi stará. Válečná historie ukázala mnoho a mnoho příkladů. Poučným příkladem použití protiofenzivy v novější době jsou bitvy řízené Petrem Velikým a Kutuzovem. Nevýhodný poměr sil, hlavně pokud jde o výzbroj a bojovou připravenost vojsk, přinutily Petra Velikého, aby se v prvních taženích severních válek omezil na obranné formy vedení války. Teprve podle toho, jak vzrůstaly početnost a jakost výzbroje a bojové zkušenosti ruské armády, mohl Petr Veliký postupně přecházet k aktivním formám strategie a dosáhnout konečného rozhodujícího vítězství v bitvě u Poltavy.

Ještě výrazněji se jeví dovedné spojení obrany s protiofensivou v Kutuzovově strategii v roce 1812. Činnost ruských vojsk po tarutiňské srážce je vlastně protiofensivní, kdy pronásledování je spojováno s provedením četných úderů ruské armády a partyzánských oddílů. Kutuzov dovedně rozšířil tuto činnost také v materiálním smyslu tím, že dal zničit všechny místní zdroje před Napoleonovými vojsky, což přispělo k jejich úplnému zničení.

Během první světové války došlo k několika protiofensivním operacím, avšak ani v jednom případě tyto operace nedosáhly strategických výsledků. Protiofensiva 8. německé armády během východopruské operace r. 1914, byť byla úspěšně ukončena, nezpůsobila žádnou zásadní změnu ve všeobecném poměru sil válčících stran, ba ani neměla vliv na poměr sil na východním válčišti.

Protiofensiva spojenců v bitvě na Marňě (srpen, září 1914) byla vítězstvím dohody, ale toto vítězství nebylo ukončeno rozdrčením německých armád, které ustoupily na řeku Aisne a byly s to již koncem roku 1914 opět provádět aktivní činnost.

Občanská válka 1918 až 1920 naproti tomu dala mnohé příklady správného použití protiofenzivy. Rozdrčení kolčakovských, děnikinových a judeničovských armád i armád polských pánů bylo dosaženo protiofensivami. Leninsko-stalinská strategie určovala jako cíl protiofenzivy vždy úplné rozdrčení nepříteli. Uskutečňováním těchto úkolů bylo dosaženo všeho. Během strategické obrany byly sbírány potřebné síly, soustřeďovány bojové prostředky a podle toho, jak se vytvářela vhodná strategická situace, přecházely tyto síly ve strategickou protiofensivu, jejímž výsledkem byla porážka nepříteli. Je samozřejmé, že není možné nepřehlédnout při tom k zvláštnostem boje v občanské válce. Nicméně však již během této války byly položeny základy nového sovětského vojenského umění, které se potom s růstem sovětského státu i ozbrojených sil rychle dále vyvíjelo.

Strategická protiofensiva jako základní forma válečného zápolení spolu se strategickou obranou byla s úspěchem uplatněna soudruhem Stalinem již za občanské války; nejpřijetější byla rozvinuta za Veliké vlastenecké války Sovětského svazu v letech 1941 až 1945, v jejíž historii jsou nejvýraznější příklady jejího dovedného využití. Protiofensivou u Moskvy, jak známo, byla způsobena porážka německých vojsk útočících na hlavní město sovětského

svazu a tím přelom průběhu tažení v roce 1941. Německé plány „bleskové války“ byly úplně zhaseny. Protiofensivy u Stalingradu a Kurska byly rozvinuty v široké strategické ofensivy při nichž bylo dosaženo rozdrčení hlavních útočných uskupení německých vojsk a tím i úplného přelomu ve vývoji událostí ve prospěch Sovětského svazu.

Po tomto krátkém rozboru je možné učinit si již představu o tom jakého ohromného rozmachu může dosáhnout soudobá protiofensiva proti silnému nepříteli a jaký význam a důležitost má během ozbrojeného konfliktu. Protiofensivy sovětských vojsk se uskutečňovaly ve velmi rozsáhlém měřítku, přerůstaly ve všeobecné ofensivy na celém válčišti nebo na určeném strategickém směru a dosáhly rozhodujících strategických cílů, t. j. rozdrčení hlavního uskupení nepřátelských sil, osvobození velkého území, vítězství ve válečném tažení a úplného přelomu v průběhu války.

Německá fašistická armáda se několikrát pokoušela provést protiofensivu s dalekosáhlými cíli, avšak všechny její pokusy vyzněly naprázdno. Německá vojska neměla úspěch, protože nesprávně zhodnotila a chápala celkovou situaci a protože určovala pro akci nedostatečné síly. Zeslabená vojska vykrvácela pak na aktivní obraně sovětských vojsk. Za úspěšnou německou protiofensivu lze pokládat akci v Ardennách v prosinci v roce 1944. Němci však byli nuceni pod vlivem mohutné ofensivy sovětských vojsk na východní frontě zastavit svou protiofensivu v Ardennách a přesunout část vojsk na východ.

2. Všeobecná charakteristika protiofensivy

Protiofensiva je jedním z druhů bojové činnosti. Bylo jí používáno již dávno. Ale jediné v Sovětské armádě byla po Veliké vlastenecké válce podrobně rozpracována teorie této důležité části vojenského umění, a to na základě bohatých praktických zkušeností.

Vojenská teorie a zkušenosti z válek mluví o strategické ofensivě jako o základní a nejzávažnější činnosti ve válce. Jedině rozhodnou ofensivou je možné získat konečné vítězství, rozbít nepřátelské ozbrojené síly, ovládnout nepřátelskou zem a přinutit nepřátelskou vládu ke kapitulaci. Obrana ve strategickém měřítku, ke které je někdy nutné přejít, je způsobila dosáhnout jen omezených strategických cílů. Použití strategické obrany musí mít jen dočasný ráz a musí zabezpečit dobré podmínky pro následující přechod ozbrojených sil do protiofensivy.

Na rozdíl od ofensivy, která se uskutečňuje proti bránícímu se nepříteli, je protiofensiva vedená proti aktivnímu a útočícímu nepříteli.

Soudruh Stalin v dopise plk. Razinovi osvětluje protiofensivu takto: „Dobře organizovaná protiofensiva je velmi zajímavým druhem útočné operace“. Při tom soudruh Stalin zdůraznil, že mluví „o protiofensivě po úspěšné útočné operaci nepřitele, v které však nepřítel nedosáhl rozhodných výsledků a během které obránce sbírá potřebné síly, přechází do protiofensivy a způsobuje nepříteli rozhodnou porážku.“ V tomto krátkém, avšak co do smyslu hlubokém a všestranném charakterisování protiofensivy jsou obsaženy všechny její zákonitosti, zejména:

- úspěšné zakončení obrany proti útočícímu nepříteli,
- získání času, soustředění sil a organizace protiofensivy,
- přechod z obrany do útoku,
- provedení protiofensivy a způsobení rozhodné porážky nepříteli.

V tomto sledu také chci v dalších částech článku osvětlit zásadní otázky protiofensivy:

Vycházejíce ze stalinských zásad musíme brát protiofensivu jako počátek nové velké útočné operace. Protiofensiva je zvláštní druh útočné operace, přímo spjaté s předchozí obranou, která je výsledkem úspěšné obrany a odpovědi na útočnou činnost nepřitele. Cílem protiofensivy je, jak jsem již v úvodu řekl, vyrvat iniciativu z rukou nepřitele, rozdrtit jeho hlavní útočné uskupení zeslabené naší obranou nebo způsobit rozhodnou porážku jednomu z hlavních útočných uskupení nepřitele, ovládnout strategicky nebo operačně důležité objekty nebo prostory a vytvořit tak podmínky pro přerůstání proti-

ofensivy ve všeobecnou ofensivu ozbrojených sil státu, s rozhodujícím strategickým cílem.

Přechod do protiofensivy se obvykle uskutečňuje silami několika velkých operačních vševojskových svazů s použitím značných operačních i strategických záloh, aby bylo možné vytvořit na rozhodných směrech nutnou převahu sil a prostředků nad nepřítelem.

V soudobých válečných podmínkách nabývá protiofensiva na hlavním válčišti nebo na důležitém směru proti nepříteli obvykle širšího než operačního rámce a vyžaduje provedení rozsáhlých opatření strategického měřítka. V další části pojednání osvětlím přípravu a provedení protiofensivy silami několika operačních vševojskových svazů s použitím velkých operačních záloh.

Mezi protiúderem a protiofensivou, třebaže mají rozdílný význam bývá často přímá souvislost. Protiúder úspěšně proveden v průběhu obranné operace silami operačních záloh mohou často přesáhnout rámec řešení operační obrany, přerůst v protiofensivu a stát se jejím počátečním obdobím. V jiných případech se může silám jednoho operačního vševojskového svazu podařit jen zastavit útok nepřítele a teprve zasazení nových operačních nebo strategických záloh dovolí přejít do protiofensivy.

Tak na příklad protiúder prováděné sovětskými vojsky v bitvě u Moskvy na jednotlivých směrech v době od listopadu až do začátku prosince 1941 přerostly zasazením strategických záloh dne 6. 12. 1941 ve velkou protiofensivu.

Válečné dějiny, jak jsem již uvedl, znají mnoho příkladů protiofensiv provedených v rozličných historických obdobích v různých podmínkách a s různými výsledky. Přes to, že tyto protiofensivy měly jistě kladné výsledky, nebylo jimi vždy dosaženo plánovaných strategických cílů a nevedly k úplnému rozdrčení nepřítele. Bylo to zaviněno různými příčinami, jako je na příklad nedocnění aktivní činnosti, nedostatek sil určených pro protiofensivu, nízké morální a bojové vlastnosti vojsk, špatná organizace přípravy a provedení protiofensivy a p. Na podkladě těchto zkušeností lze stanovit tyto hlavní rysy protiofensivy, ať je organizována v měřítku operačním nebo strategickým.

Protiofensiva je zvláštní druh útočné činnosti nová útočná operace, která se zpravidla připravuje již v průběhu předcházející aktivní obrany vedené vzhledem k dočasně pro nás nevýhodnému poměru sil. Úporná aktivní obrana musí vyčerpat a zeslabit útočícího nepřítele, změnit tím poměr sil v náš prospěch a vytvořit podmínky pro jeho rozdrčení přechodem do protiofensivy.

Protiofensiva má za účel vyrvat jak operační, tak i strategickou iniciativu z rukou vlnivšího se nepřítele a zničit jeho hlavní útočné uskupení přechodem našich vojsk z obrany k útočné činnosti a tím vytvořit potřebné podmínky k následujícímu přerůstání protiofensivy ve všeobecnou strategickou ofensivu ozbrojených sil s cílem vyhrát bitvu a dosáhnout zásadního přelomu v průběhu války v náš prospěch.

Protiofensiva je spojena s ohromným organizačním úsilím na frontě i v týlu ke zvýšení počtu bojujících jednotek, k vytvoření potřebných záloh živé síly i materiálních prostředků. Všechna tato opatření mají za účel vytvořit převahu sil nad nepřítelem k okamžiku přechodu vlastních vojsk do protiofensivy.

Protiofensiva jako aktivní forma zápasu ozbrojených sil je nejobtížnější druh bojové činnosti vojsk. K dosažení úspěchu je třeba množství odolných vojsk s vysokými morálními a politickými hodnotami, způsobilých provádět tento druh útočné činnosti, vedených velitelským sborem dokonale ovládajícím soudobé vojenské umění. Úspěch protiofensivy závisí též v mnohém na správném určení okamžiku přechodu od obrany k protiofensivě a na volbě, směru hlavního úderu protiofensivy.

Nepřítel uskutečňující na daném válčišti nebo na důležitých směrech ofensivu ať již v operačním nebo strategickém měřítku, bude se snažit, aby měl k tomuto účelu značnou převahu pozemních i vzdušných sil.

Důležitým úkolem obránce jak již bylo dříve řečeno, tedy je změnit během boje tento nevýhodný poměr sil ve svůj prospěch. Toho může být dosaženo jednak oslabením útoč-

níka, jednak přísunem čerstvých sil z operační nebo strategické hloubky anebo přeskupením sil z druhých front nebo úseků.

Za podmínek soudobé války, v zápase velkých a silných protivníků, mohou být rozměry nutných opatření k zesílení a rozvíjení vlastních ozbrojených sil tak velké, že přesáhnou rámec vojenského umění. Sem na příklad patří obsáhla opatření politicko-ekonomická, povolání a doplnění záloh, zvýšení výroby zbraní, vytvoření velkých záloh střeliva, pohonných hmot i ostatních druhů válečného materiálu. Jako důsledek rozsáhlé různorodé a složité práce je vytvoření značných operačních a strategických záloh a jejich soustředění v hloubce státu na důležitých směrech.

Zámysl a rozhodnutí pro protiofensivu jak ve strategickém, tak i v operačním měřítku jsou podmíněny splněním uvedených předběžných politicko-ekonomických opatření.

Protiofensivu značného strategického významu organisuje vrchní velitelství. Organisování protiofensivy operačního měřítka může být svěřeno i veliteli frontu. Důležitost vědeckého předvídání pravděpodobného rozvíjení událostí se zvlášť projevuje při plánování a organisaci protiofensivy, to jest v období, kdy iniciativa bojové činnosti je ještě na straně nepřítele. V tomto období si nepřítel může ještě vybrat ten nebo onen směr hlavního úderu, může se úporně snažit dosáhnout daného cíle a vést dále aktivní boje na původním směru, bez ohledu na naše protiakce, může též současně přejít na určitých úsecích k úporné obraně, aby vyčerpал naše síly v bezúčelných útocích i připravovat nový úder atd.

Odhalit zámysl nepřítele, správně určit, kde se soustřeďují jeho hlavní síly a s jakým cílem, vědět a předvídat jeho činnost v dané situaci, znamená velikou pomoc pro přijetí správného rozhodnutí k provedení protiofensivy a ulehčuje sestavení příslušného plánu vlastní činnosti.

Veliká vlastenecká válka nám dává mnoho příkladů podobného správného a vědeckého zhodnocení situace a předvídání průběhu operací vrchním velitelstvím sovětských ozbrojených sil. Zejména organisace protiofensivy u Moskvy, Kurska a Stalingradu nese pečeť stalinského vojevůdcovského genia. Za podmínek soudobého vedení válek, operací i boje, při zvýšené motorisaci a mechanisaci vojsk, při novém rozvoji letectva a rychlém účinku nových technických prostředků umlčovacích a ničivých je nesmírně důležité umět předvídat pravděpodobné rozvíjení situace a včasné přijmout správné rozhodnutí.

3. Zvláštnosti organisace protiofensivy

Nejdůležitějším prvkem rozhodnutí pro protiofensivu je volba směru hlavního úderu. Je důležité, aby byl hlavní úder veden takovým směrem, na kterém je možné rozdrtit a zničit hlavní uskupení nepřátelských sil, tím dosáhnout přelomu v situaci a potom využít dosaženého úspěchu k dalšímu rozvíjení útočné operace na široké frontě a do velké hloubky. Nejvýhodnějším směrem hlavního úderu podle zkušeností z protiofensivy sovětských vojsk je směr nebo směry, v kterých může naše úderné uskupení co nejrychleji proniknout do týlu hlavních útočících sil nepřítele.

Veliký význam při organisaci protiofensivy má volba nejvýhodnější operační formy úderu proti nepříteli. V prvním obranném období dokud má iniciativu ještě nepřítel je při tom nutno vzít v úvahu kromě všeobecných požadavků na útočnou operaci též způsob útoku nepřítele.

Znameníť poučení o tom skýtá Veliká vlastenecká válka Sovětského svazu. Tak na příklad v bitvě u Moskvy útočil nepřítel dvěma údernými tankovými uskupeními, která měla úkol obklíčit sovětské hlavní město. Aktivní protimanévr sovětských vojsk záležel v provedení obchvatných úderů z obou křídel fronty sovětských vojsk po ramenech tankových kleští, které představovaly obě úderné tankové skupiny Němců obcházející Moskvu ze dvou stran.

Na Stalingrad útočil nepřítel klínem, máje hlavní uskupení v hlavě klínu. Protimanévr sovětských vojsk záležel tam v provedení soustředěných úderů na slabé boky hlavního německého uskupení s cílem dosáhnout jejich obklíčení a zničení.

V bitvě u Kurska zámysl sovětského velení pro protiofensivu předvídal vyčerpání a oslabení nepřítele silnou obranou, odrazení úderů německých uskupení snažících se odříznout kurský výběžek a potom rozdrčení nepřítele kombinací čelních a bočních úderů.

Na podkladě těchto zkušeností můžeme vytýčit tři typické formy operačního manévru za protiofensivy:

1. Boční úder na útočící uskupení nepřítele. Použití tohoto úderu je vhodné, jestliže podle všobecného poměru sil a podle terénních a také ostatních podmínek situace je možné organisovat tento protimanévr jen jedním směrem.

2. Údery na sbíhavých směrech pod základnu klínu útočícího nepřátelského uskupení (t. j. operace podobná operaci stalingradské). Tento způsob je nejvýhodnější a může vést k nejozdradnějším výsledkům, t. j. k obklíčení a úplnému zničení nepřítele.

Při tomto způsobu obyčejně přesahuje rozmach operace rámeček jednoho operačního vševojskového svazu a odpovídá spíše možnostem strategické operace několika takových svazů.

3. Čelní úder na útočící nepřátelské uskupení za tím účelem, aby bylo rozděleno na části a ty pak aby byly jednotlivě ničeny. Této formy se použije jestliže k tomu vede vzájemné postavení stran i jiné podmínky situace.

Ve velké protiofensivní operaci strategického měřítka, které se účastní několik velkých operačních vševojskových svazů i strategických záloh, bývají spojovány různé formy operačního manévru. Ku příkladu v protiofensivě u Kurska bylo využito nejen čelních, ale i současných bočních soustředných úderů odpovídajících zvláštnostem rozvíjející se situace. Aby bylo nepříteli zabráněno přesunout zálohy na ohrožený směr a aby mu byl ztížen protimanévr proti naší protiofensivě, je nutné organisovat aktivní činnost (t. j. místní útoky s omezeným cílem) na co nejširší frontě, ale se zřetelem na odpovídající síly a možnosti v souhlase se všeobecným strategickým plánem.

O době potřebné k organisaci protiofensivy dají nám představu příklady z války. Zkušenosti ukazují, že se doba potřebná k organisaci protiofensivy měnila a že měla značné časové výkyvy, a to v závislosti na celém komplexu prvků situace. V těch případech, kdy bylo v době obranné činnosti nutno soustřeďovat síly a prostředky z velkých dálek, tato doba se značně prodlužovala, v jiných případech se zase naopak značně snižovala, když na přípravu protiofensivy postačilo provést jen malé přeskupení sil.

Správná volba a udržení východiště, z kterého mají vojska přejít do protiofensivy, má svrchovaný význam. Východiště musí zabezpečovat výhodné postavení našich vojsk pro činnost proti hlavnímu uskupení nepřítele.

Vztah mezi obranou a protiofensivou lze charakterisovat takto:

Úspěšným provedením obrany je útočící nepřítel oslabován, vyčerpává se a rozvíjení jeho aktivní činnosti se tím zpomaluje a může nastat úplné zastavení jeho postupu. Tím se získává čas na organisaci protiofensivy a vytvářejí se nezbytné předpoklady pro přechod vlastních vojsk do útoku na oslabeného nepřítele.

Bránící se strana využívající výsledků aktivní a úspěšné obrany, zesílená novými silami a prostředky přechází do útoku s cílem rozdrtit hlavní síly útočícího nepřítele a tím dosáhnout rozhodujících strategických výsledků. Všimněme si zvláštností obrany prováděné v rámci předvídané protiofensivy a všeobecných požadavků na ni kladených. Při vedení obranné operace je nutné mít na zřeteli nejenom běžné obranné úkoly, ale i úkoly budoucí protiofensivy. Vycházejíce z těchto požadavků máme i předpoklady a směrnici, jak řídit boj, aby nebyla nepříteli dána možnost rozbít po částech síly pro připravovanou protiofensivu. Nepřítel se bude vždy pokoušet nejprve porazit vojska provádějící obranu a potom zálohy přicházející z týlu a určené pro protiofensivu. Proto vedení obrany v operačním i strategickém měřítku za těchto podmínek vyžaduje vysokého umění, tvrdosti a houževnatosti nejen u vojsk, ale i u velitelů.

Důležitým předpokladem přechodu do protiofensivy je narůstání sil v průběhu obrany, a to nejen pozemních, ale i vzdušných. Letectvo je nejpohyblivější druh vojsk, a proto je zřejmé, že se čerstvé jednotky letectva určené pro protiofensivu objeví první v prostoru

obraně operace. Přisunované letecké síly musí být zasazeny do bojů se zřetelem na konkrétní situaci, aby aktivně pomáhaly svým vojskům v zápase s útočícím nepřítelem majícím převahu sil, bojovaly se silným nepřátelským letectvem, vyčerpávaly a oslabovaly nepřítele, ale zároveň je nutné dát pozor a nedopustit, aby letectvo přisunované k provedení plánované protiofensivy nebylo samo vyčerpáváno a poráženo po částech.

Krátce řečeno, při předvídaném přechodu do protiofensivy je možné stanovit zásadní podmínky pro vedení obranné operace. Během obrany nutno způsobit nepříteli co největší ztráty, zeslabit a nechat vykrváčet v úporných bojích jeho hlavní uskupení sil, přinutit ho k zasazení operačních záloh do boje, zadržet jeho ofensivu, a když je to možné, vůbec zastavit postup zeslabeného nepřítele.

Zkušenosti ukazují, že těžké období obrany předcházející před přechodem do protiofensivy je těžkou zkouškou morální síly, velitelské tvrdosti a houževnatosti po všech stránkách, zejména pokud jde o použití přisunovaných operačních i strategických záloh.

V zásadě je třeba mít stále na paměti, že tyto zálohy jsou přisunovány a soustřeďovány k vytvoření mocných úderných uskupení, a že jich proto není možno použít k plnění omezených obranných úkolů na jednotlivých úsecích. Při tom však je třeba si uvědomit: jestliže bránící se vojska budou oslabena v rozhořčených bojích s nepřátelskou převahou sil, může nastat široký průlom obrany a k jeho likvidaci bude nutno použít záloh soustřeďovaných pro protiofensivu. Zápas může nabýt rázu postupného vystavování vlastních sil soustředěným úderům nepřítele.

Proto vyvstává před vojevůdcem řídicím bitvu nebo sražení složitý problém: Na jedné straně nedovolit přílišné zeslabení bránících se vojsk, živit bránící se frontu čerstvými silami, aby byla s to splnit daný obranný úkol a aby nepovolila pod zuřivými údery nepřátelských sil majících převahu.

Na druhé straně současně úporně a neústupně připravovat zdrcující úder na nepřítele podle všeobecného plánu a činnosti vojsk bojujících na frontě a přisunovaných záloh.

Takový požadavek kladl soudruh Stalin ve svém rozkaze č. 345, vydaném dvanáct dnů před přechodem sovětských vojsk do protiofensivy u Stalingradu.

Geniální příklady řešení tohoto těžkého úkolu stalinskou strategií vidíme v nejznámějších protiofensivách sovětských vojsk u Moskvy, Stalingradu a Kurska.

K správnému pochopení charakteristických rysů a zvláštností protiofensivy a její přípravy je nutné hluboké studium zkušeností z protiofensiv Sovětské armády za Veliké vlastenecké války.

Již v průběhu obranné bitvy je nezbytné vést boj o získání iniciativy a o ochromení iniciativy nepřítele. Za tím účelem je nutné nejenom úporně bránit zaujatá postavení, ale vést aktivní obranu, provádět protiúder, jak tomu bylo u Moskvy a u Kurska, a připoutávat nepřátelské síly k těm úsekům a na ty směry, které jsou výhodné vzhledem na zamýšlenou protiofensivu. Nejpuoučejším příkladem takové činnosti je bitva u Stalingradu.

Při vynuceném ústupu našich vojsk je třeba volit čáru na níž musí být nepřítel s konečnou platností zastaven tak, aby byla výhodným východištěm pro zamýšlenou protiofensivu. Požadavky kladené na výhodné východiště jsou: prostor bez překážek ztěžujících přechod do útočné činnosti, možnosti hromadného použití dělostřelectva, tanků a letectva a výhodné prostory ke skrytému soustředění vojsk v bližším týlu.

Podstatný význam má také průběh linie fronty, která se vytvořila během obrany a která může ulehčit použití rozhodných forem operačního manévru při přechodu do protiofensivy. Příkladem jsou opět bitvy u Moskvy, Stalingradu a Kurska.

K vytvoření vhodného východiště pro protiofensivu bude často nutno udržet výhodná předmostí a prostory mající operační význam pro rozvinutí protiofensivy z nich. Příkladem mohou tu být předmostí na Donu a prostor mezi jezery Caca a Barmancak na křídlech a v boku německého uskupení u Stalingradu, které byly výhodné a měly veliký význam při přechodu sovětských vojsk do protiofensivy.

Při vedení obranných bojů musíme se též snažit nedopřát nepříteli oddechu a nedat mu čas k vytvoření silné obrany na směru zamýšlené protiofensivy.

Obrana, po níž nebo z níž se uskutečňuje přechod do protiofensivy, může mít ráz vynucené nebo záměrně vedené obrany. V prvním případě není bránící se strana ještě hotova k přechodu do protiofensivy. Proto je třeba získat čas potřebný pro přípravu k přechodu do protiofensivy. Taková příprava bude se pak dít za rozhořčených a napjatých obranných bojů, dokud nebudou soustředěny potřebné síly pro všeobecnou aktivní činnost, jako tomu bylo v bitvách u Moskvy a Stalingradu.

V druhém případě jedna z bojujících stran záměrně provádí obranu. Obranu provádí ne proto, že by nebyla hotova k útočné činnosti, nýbrž proto, že tento způsob pokládá za výhodnější, t. j. donucuje nepřítele, aby on provedl úder a byl pak zeslaben silnou obranou.

V tom případě se také všechna zásadní přípravná opatření, čítaje v to soustředění nezbytných sil pro protiofensivu, provádějí zpravidla již dlouho předtím, ještě v období stabilního stavu stran. Ostatní opatření přímé přípravy přechodu k protiofensivě se pak uskutečňují v poměrně krátkém čase, v průběhu obranných bojů.

To vyžaduje od velitelů, štábů i vojsk vysokého vojenského umění, velkého napětí sil, provedení rychlých přeskupení a úporných dílčích bojů. Zářným příkladem provedení tohoto druhu protiofensivy je bitva u Kurska.

4. Organizace a příprava protiofensivy

Přejdu nyní přímo k organizaci a přípravě protiofensivy. Z předchozí stati je zřejmé, že organizace a příprava protiofensivy nejsou vždy uskutečňovány ve zvláštním, samostatném období, nýbrž také během obrany; současně a souběžně s vedením obranného sražení může být jediným uceleným časovým úsekem činnosti.

Příprava protiofensivy, řečeno všeobecně, musí začínat co možná nejdříve, to jest, jakmile je to možné vzhledem na situaci.

Příprava se provádí během celého obranného období až do přechodu bránících se vojsk do protiofensivy.

Příprava k protiofensivě se uskutečňuje většinou v neklidné situaci na frontě na rozdíl od ustálené situace, jaká bývá v přípravném období útočné operace proti nepříteli bránícímu se v připravené obraně. Rovněž tak není možno srovnat toto období s obdobím bojových přestávek mezi operacemi, kdy je možné podle zavčas podrobně rozpracovaného plánu poměrně bez překážek plnit všechna přípravná a zabezpečovací opatření.

Organizace a příprava protiofensivy zpravidla probíhá v těžké a složité situaci v období napjatého zápasu, s množstvím napjatých okamžiků a krisí. Situace bývá velmi složitá a nabitá množstvím změn a neurčitostí. Velitelé, štáby a vojska mají obtížný úkol odrazet tlak nepřátelských sil majících převahu a současně připravovat přechod k útoku, překonávat těžkosti všech možných druhů vznikající při uskutečňování přípravných prací a opatření v krátké době.

Z příkladů z Veliké vlastenecké války Sovětského svazu je poučné srovnat přípravu protiofensivy u Moskvy na konci roku 1941 s přípravou na příklad běloruské útočné operace roku 1944, abychom poznali zásadní rozdíl mezi přípravou protiofensivy a ofensivy.

Základním úkolem velitelství té strany, která se připravuje přejít k protiofensivě je jak již bylo řečeno dosažení rozhodující změny v poměru pozemních i leteckých sil ve svůj prospěch do počátku protiofensivy.

Toto je možné dosáhnout jednak zeslabením útočníka dovednou aktivní obranou, jednak všeobecným zesílením svých vojsk co do množství a jakosti technického vybavení, morálně politického stavu a materiálního zabezpečení. Aby byla protiofensiva úspěšná, je třeba vytvořit mocné úderné uskupení vojsk, dosáhnout rozhodující převahy sil na směru hlavního úderu, vyvést toto úderné uskupení do výhodného východiště a všeobecně řečeno vytvořit výhodné podmínky pro přechod do protiofensivy. To ovšem vyžaduje provedení četných složitých opatření, která osvětlím dále.

Takovým velmi důležitým opatřením je především důkladná morálně politická příprava vojsk.

Tato příprava musí především povznést bojového ducha nových jednotek, z nichž některé dosud nebyly v boji, zabezpečit vysokou morální a politickou úroveň vojsk, vstřípit jim bezmeznou nenávist k nepříteli a odhodlání bit a zničit ho.

Průzkum a studium nepřítele musí se díť s novou plnou energií s použitím všech po ruce jsooucích prostředků a možností. Letectvo v tom smyslu je výborným pomocníkem. Kromě průzkumu vede boj s letectvem nepřítele o získání převahy ve vzduchu a spolehlivě chrání přeskupení a soustředění vojsk k protiofensivě a pomáhá bránícím se vojskům na frontě.

Splnění těchto úkolů vyžaduje správného rozplánování úsilí letectva podle daných možností tak, aby jeho síly nebyly vyčerpány do začátku protiofensivy, nýbrž naopak, aby vzrostly.

Důležitou prací velitelství a štábů je zabezpečení soustředění vojsk přisunovaných po železnici, po cestách a jinými prostředky. Přisunované jednotky je třeba bez zdržení zavést do prostorů soustředění při jejich zabezpečení jednak vzdáleností od fronty jednak spolehlivou ochranou ze vzduchu, zastíráním a ženijními opatřeními proti úderům nepřátelského letectva, vzdušných výsadek nebo motomechanisovaných jednotek, které mohou proniknout průlomem fronty. Veškerá přeskupení vyžadují, aby byla provedena přesně, rychle a pro nepřítele neočekávaně. Rozumí se samo sebou, že podobná velká opatření vyžadují od štábů mnoho úsilí, správně rychlé práce a zběhlosti.

Přesná organisátorská práce velitelství a štábů má tu všeobecně veliký význam, neboť ve většině případů se protiofensiva připravuje v časově omezených lhůtách a pro přeskupení sil, pro organisaci velení a spojení a k provedení četných dalších opatření, na nichž závisí úspěch protiofensivy, není mnoho času.

Velkou pozornost je třeba obrátit na otázky protiletectké, protitankové, protivýsadekové a protichemické obrany a ochrany.

Při tom při všem jsou podmínky přeskupení a zaujetí výchozí sestavy těžké, jednak vlivem krátkosti lhůt, jednak vlivem omezeného počtu volných cest pro přeskupení, nutnosti přísného zastírání a udržování nepřetržitého velení a spojení a zvláštností materiálně technického zabezpečení vojsk.

Práce týlů v době přímé přípravy protiofensivy stává se velmi složitou vzhledem k možným zásahům nepřátelského letectva, výsadek a tankových vyšších jednotek.

K frontě je třeba přisunovat nejenom všechny prostředky pro přechod do protiofensivy, ale i denní potřeby vojsk v obraně.

Zásoby materiálu pro protiofensivu je nutné rozložit a uskupit do hloubky tak, aby nepřítel jich nedosáhl. Proto jsou i na práci v týlu kladeny vysoké požadavky rychlého přeskupování týlů vzhledem na nové útočné úkoly, na plánování příslunu a manévru materiálně technickými prostředky. Všechny uvedené okolnosti způsobují, že velení vojskům má v tuto dobu zvláštní charakteristické rysy.

Velitelství a štáby připravují tak během úporného zápasu s nepřítelem v napjatém sebeobětavém boji vojsk, základy pro úspěšný přechod do protiofensivy.

5. Vedení protiofensivy

Vedení protiofensivy je rovněž složitá a odpovědná činnost. Představu o tom si můžeme učinit již z uvedených otázek její organisace a přípravy i z rázu obrany vedené pro předvídaný přechod do protiofensivy. Za protiofensivy se nejlépe prokážou správnost a životnost zpracovaných plánů, jakost vojsk a štábů, mobilnost a sešranost štábů a ostatní prvky nevyhnutelně potřebné k vítězství nad silným nepřítelem v soudobém složitém manévrovém sražení. V další části pojednání krátce osvětlím dynamiku protiofensivy a zejména přechod vojsk z obrany k útoku, rozvíjení protiofensivy a na konec přerůstání úspěšné protiofensivy ve všeobecnou ofensivu (strategickou ofensivu).

Bylo již zdůrazněno, že přechod z obrany do protiofensivy, který může probíhat velmi napínavě a dynamicky a někdy může mít i ráz vynuceného ústupu, je sám o sobě velmi těžkým obdobím vedení bojové činnosti.

Okamžik přechodu do protiofensivy vyžaduje vysoké morální a bojové hodnoty vojsk, velké houževnatosti, vytrvalosti a schopnosti napnout po únavném obranném boji znovu síly, projevít útočný elán nezbytně nutný k rozdrčení silného a aktivního nepřítele.

Přechod do protiofensivy klade též velmi veliké požadavky na velitele a štáby řídící protiofensivu, na jejich vojenské umění, předvídavost, houževnatost a nezlomnou vůli.

Jen znamenití jevovůdci jsou schopni uskutečňovat takové náhlé zvraty, v průběhu rozhořčených zápasů ozbrojených sil, provést drtivé úderý na vklíněného nepřítele a zvrátit průběh událostí.

Plnění úkolů operačního a strategického průzkumu, v průběhu celé doby organisace a přípravy protiofensivy má zvláštní význam. Nesmí se zapomínat, že se v dynamice rozhořčeného zápasu situace rychle rozvíjí a že se mění jak poměr sil, tak i uskupení sil bojujících stran. Pro průzkum vznikají otázky: Do jaké míry je nepřítel zeslaben naší obranou, kde a za jakým účelem se uskupují jeho hlavní síly v daném okamžiku, jaký je fyzický a morální stav jeho vojsk, má nepřítel ještě zálohy nebo jsou již všechny jeho síly vtaženy do přímého boje na frontě, má-li zálohy, kde a na jakých směrech jich může být použito atd. To jsou otázky, na které musí odpovědět orgány provádějící průzkum.

Podle toho jak na ně bude průzkum odpovídat bude nutno upřesňovat plán činnosti. Při tom však musí být zachovávána a tvrdě uskutečňována základní linie plánu.

Zároveň však je třeba přihlížet ke konkrétní situaci, ihned jí využívat a právě tak rychle využívat všech chyb a slabostí nepřítele.

Pro přechod do protiofensivy je třeba zasadit značné svěží síly, uskutečnit nutná přeskupení sil podle plánu, zvýšit hustotu dělostřelectva a tanků na aktivních úsecích a vybojovat si převahu ve vzduchu, jestliže jí nebylo dosaženo již v přípravném období.

Překvapující a náhlý přechod k útočné činnosti a vzetí iniciativy do svých rukou jsou významnými činiteli úspěchu.

Určení doby přechodu do protiofensivy je důležitým prvkem rozhodnutí. Je samozřejmé, že volba vhodného okamžiku přechodu k útoku je velmi těžká. Tento okamžik musí být zvolen tehdy, když je vidět, že nepřítel je již dostatečně zeslaben a vykrvácel na naší obraně, ale ještě neorganizuje přechod do obrany.

Předčasný přechod do útoku, dokud ještě nepřítel není ani na zemi, ani ve vzduchu dostatečně zeslaben, má dosud do značné míry uchovány svoje síly a my ještě nemáme připraveny ani jednotky, ani prostředky k protiofensivě, může jen ztížit náš útok, který pak nebude mít spád, a může nastat nebezpečí, že přejde do těžkých, bezvýsledných bojů.

Naproti tomu opožděný přechod do protiofensivy zbavuje nás všech výhod náhlého, drtivého úderu na nepřítele, který není připraven k obraně. Jestliže se takový vhodný okamžik propase má nepřítel možnost organisovat obranu, učlenit a seskupit své síly do hluboké obranné sestavy, vytvořit si zálohy a klást pak úporný odpor útočícím vojskům.

Promeškáním vhodného okamžiku ztěžují se rovněž všechny podmínky potřebné k úspěšnému provedení protiofensivy a ta pak nedosáhne očekávaných výsledků.

Významné příklady správného určení okamžiku přechodu do protiofensivy byly uskutečněny v bitvách u Moskvy, Stalingradu a u Kurska. V bitvě u Moskvy měl nepřítel z počátku převahu sil, zvláště v tancích, a měl také všechny výhody operační. Během dvacetidenního úporného obranného sražení na přístupech k Moskvě se docela stav změnil. Nepřítel byl oslaben a vykrvácel, sovětská vojska naopak zesílila přísunovanými velkými zálohami a převaha v silách i operačním rozložení sil přešla na sovětskou stranu.

Protiúderý prováděné na moskevském směru počátkem prosince 1941 s narůstající silou přerostly nakonec v protiofensivu.

Také v bitvě u Stalingradu byl vhodně zvolen okamžik přechodu do protiofensivy. Silný a aktivní nepřítel byl již oslaben a zatažen do těžkých uličních bojů ve městě a již se chystal na přezimování a k obraně v dosaženém prostoru. Ještě se však ani nerozhodl

pro obranné učlenění, zesílení boků a určení potřebných záloh, když jej zastihl úder sovětské protiofensivy. Jeho síly byly ještě učleněny v útočné sestavě, hlavní síly — německé jednotky — měl v hlavě útočného klínu u Stalingradu. Základna útočného klínu a jeho boky byly jen slabě zabezpečeny rumunskými vojsky. V tomto nejvýhodnějším okamžiku začala protiofensiva sovětských vojsk na obou křídlech německého klínu.

Poněkud jiný obraz volby okamžiku protiofensivy a jejího provedení nám skýtá bitva u Kurska. Avšak i tento okamžik byl volen správně. V první dny útoku Němců byly provedeny vojsky centrálního a voronežského frontu protiúderu, které v daných podmínkách, situace nedosáhly žádaných výsledků. Nepřítel byl v té době ještě dost silný a jeho morálka nebyla ještě podlomena.

Přechod vojsk do protiofensivy by byl předčasný, a proto bylo nutno pokračovat ve vyčerpávání nepřítele obranou do té doby, dokud nebudou vytvořeny podmínky pro přechod vojsk západního, brjanského a dalších frontů do ofensivy. Tím byl sice posunut okamžik přechodu do protiofensivy, ale nepřítel byl hluboko aktivní obranou sovětských vojsk přiveden do takového stavu, kdy pak soustředěnými údery byl rozdrčen.

Přechod do protiofensivy sám o sobě může být uskutečněn v rozličných podmínkách vytvořené situace. Připomeni jen, jak byl prováděn v hlavních protiofensivách Sovětské armády. V bitvě u Moskvy bylo poslední období obranného sražení ve znamení rozhořčeného zápasu na přístupech k Moskvě, byl to zápas o iniciativu v kterém si sovětské vojska dobývala převahu nad Němci.

Protiúderu u Naro-Fominska a na obou křídlech moskevské fronty provedené v době od 27. 11. do 5. 12. 1941, ukázaly již vzrůstající sílu a moc sovětských vojsk proti oslabenému útoku nepřítele.

Zasazením mocných strategických záloh dne 6. 12. 1941 přerostly tyto protiúderu v protiofensivu na obou křídlech rozsáhlé fronty.

V bitvě u Stalingradu vidíme skoro současný překvapující přechod sovětských vojsk do protiofensivy na obou křídlech hlavního německého uskupení. Výsledkem těchto úderů bylo vytvoření obklíčovacího kruhu kolem Stalingradu za čtyři dny.

V bitvě u Kurska začala protiofensiva údery vojsk západního a brjanského frontu, které však nebyly přímo spojeny s obranou bitvou v severní části Kurského oblouku. Teprve potom následovaly protiúderu vojsk centrálního a voronežského frontu a celková činnost těchto frontů byla vyjádřena strategickou protiofensivou.

Zkušenosti ukazují, že v některých případech protiúderu provedené zálohami operačního vojskového svazu mohou ve vhodné situaci přerůst v protiofensivní činnost; na druhé straně však při úporně se bránícím nepříteli mohou tyto protiúderu prováděné silami jednoho operačního vojskového svazu jen zastavit ofensivu nepřítele a jedině zasažením dalších svěřích sil, obyčejně strategických záloh, dovést k protiofensivě.

Vycházejíce ze zkušeností minulé války můžeme zaznamenat dva typické druhy činnosti při přechodu do protiofensivy.

Přechod do útoku může se dít proti nepřátelskému uskupení, jehož postup je již zastaven, všechny síly má vtaženy do těžkého zápasu a začíná se opevňovat na dosažené čáře. Na směrech plánované protiofensivy se fronta již ustálila. V tom případě musí naše útočící vojska začínat postup průlomem více nebo méně připravené obrany nepřítele. Vlastní přechod do útoku může být uskutečněn po kratší nebo delší přestávce.

Tak tomu bylo u Stalingradu, kde sovětská vojska provedla úderu na křídla německého uskupení na úsecích, kde rumunská vojska zaujímal připravenou obranu.

Ještě výraznějším příkladem je přechod levého křídla západního frontu a vojsk brjanského frontu do útoku 12. 7. 1943 na orelském směru. V operačně strategickém plánu bitvy u Kurska byl zaznamenán jako přechod části sovětských ozbrojených sil do protiofensivy s provedením úderů na křídlo do týlu německého uskupení útočícího na Kursk ze severu. Byl to dovedný protimanévř závčas předvídaný a připravený vrchním velitelstvím sovětských ozbrojených sil. Budeme-li studovat činnost vojsk západního brjanského

frontu, bude se nám jejich činnost jevit jako typický příklad obyčejného útoku na nepřítele s průlomem připravené obrany v polních podmínkách.

To se ovšem odráželo i ve způsobu přípravy útočné operace, která mohla být methodická, i ve způsobech vedení útočné operace, v použití dělostřelectva a tanků, v operačním učenění vojsk, v použití rychlých skupin atd.

V případě, kdy se ještě nepodařilo nepřítele zastavit a on ještě postupuje, je situace zcela jiná. Fronty mění každý den svůj průběh. Manévrová činnost se může provádět na široké frontě mající na každém směru své specifické operačně taktické zvláštnosti. Tak na příklad na jednom směru se podaří protiúderem odrazit nepřítele a on přechází do obrany. Na druhém úseku fronty v touž dobu pokračuje aktivní činnost a zápas obou stran může nabýt na př. rázu střetných bojů a p. Za takových podmínek je ovšem při přechodu našich vojsk do protiofensivy nutno vzít v počet tu konkrétní situaci, která je v té době na té nebo oné části fronty.

Tak na příklad na jednom úseku budou vojska útočit podle pravidel pro útok na nepřítele spěšně přecházejícího do obrany, na druhém pak provádět střetný boj. To jsou jen dva příklady. Boj však může nabýt mnohem rozmanitějších forem.

Sám přechod do protiofensivy může být uskutečněn bez jakékoli přestávky v bojové činnosti vojsk, protiúderů budou v tomto případě provedeny až na konci obranného sražení a přejdou v počátek protiofensivy.

Úkol v tomto okamžiku zní: bez ohledu na jakékoli překážky a těžkosti vyrvat nepřítele iniciativu, uskutečnit přechod z obrany do útoku na důležitých směrech a dosáhnout přelomu situace v náš prospěch.

Poučným příkladem po této stránce je opět konec obranného sražení a přechod do protiofensivy u Moskvy.

Cílem protiofensivy obyčejně bude aktivně působící hlavní uskupení, které je nutno rozdrtit.

Toto hlavní nepřátelské uskupení je kompaktně rozloženo a je obyčejně se všemi svými zálohami blíž k frontě, než za podmínek, kdy se provádí útok na nepřítele v obraně. Obklíčení a úplného rozdrčení takového uskupení může být dosaženo v menší hloubce a při menší šířce útočného pásma než na příklad za útoku na nepřítele v obraně, kdy vojska nepřítele jsou učeněna více do šířky a zálohy jsou ve značné hloubce.

Příkladem rozdílného rázu rozložení vojsk nepřítele a jejich obklíčení jsou bitvy u Stalingradu a u Minska v r. 1944. V bitvě u Minska bylo obklíčení při pronásledování uskutečněno teprve v hloubce 200 km od východiště útočících vojsk.

Situace ve vzduchu je spjata s pozemní činností vojsk a má silný vliv na možnosti a výsledky protiofensivy. Proto musí vlastní letectvo v době rozvíjení činnosti našich pozemních vojsk činnost nepřátelského letectva alespoň ochromit, jestliže se mu nepodařilo do doby přechodu do protiofensivy získat úplnou převahu ve vzduchu.

Letectvo musí také aktivně spolupůsobit s útočícími vojsky v drcení nepřítele, vést boj s jeho zálohami přísunovanými z hlubokého týlu a z druhých úseků fronty.

Zkušenosti ukazují, že protiofensiva proti silnému nepříteli probíhá v rychlých manévrovaných formách za náhlých změn situace. Centralisace vedení musí být spojena s širokou iniciativou podřízených velitelů, aby bez ztráty času mohlo být plně využito každého vhodného okamžiku k rozvíjení úspěchu.

Nejdůležitějším úkolem je rozdrtit hlavní uskupení nepřátelských sil smělou, dovednou a rychlou činností vojsk a tím dosáhnout přelomu ve všeobecné operační a strategické situaci.

Zkušenosti z významných protiofensiv Sovětské armády jasně ukazují, jakými způsoby se podařilo dosáhnout těchto přelomů v rozličných podmínkách dané situace.

Splnění velikých požadavků kladených na velení vojskům v těchto rozhodujících obdobích záleželo v rychlé orientaci v dynamicky se rozvíjející situaci, v přijetí správných rozhodnutí na základě reálných propočtů sil a prostředků, času, vzájemného poměru sil a morálně politického stavu vojsk.

Součinnost druhů vojsk a vyšších jednotek bylo nutno organisovat v krátkých časových lhůtách a při tom je nutné usměrnit a správně časově sladit úderý všech vojenských svazů k rozdrácení nepřítele.

Vyšší velitelství musí pozorně sledovat průběh událostí na frontě, řídit je v žádoucím směru dáváním nových úkolů, zasazením rychlých skupin, použitím letectva, zasazením svěžích záloh, rozšířením útočných pásem atd., uskutečňujíc tak předsevzatý zámysl obklíčit uskupení nepřítele, rozdrobit a rozdělit je na části a zničit je.

Úspěšně se rozvíjející protiofensiva zakončená porážkou hlavního uskupení nepřítele v základech mění poměr sil na daném směru.

Vojska zasazená do protiofensivy a využívající dosaženého úspěchu získávají narůstáním úderů možnost rozvíjet ofensivu na široké frontě a do velké hloubky.

Účelem rozvíjení úspěchu protiofensivy je nedopřát nepříтели oddechu, provést řadu postupných i souběžných útočných operací vyrůstajících z dané protiofensivy a představujících její rozvinutí a maximální využití dosažených výsledků ve strategickém měřítku.

Toho se dosahuje jednak narůstáním sil z hloubky, živěním fronty svěžími zálohami, jednak rozšířením útočného pásma tím, že přecházejí do útoku i sousední fronty do té doby, dokud není strategická fronta rozvíklá a rozlomena.

Situace se může vyvinout pro nepřítele hroživě, jestliže se mu nepodaří přisunout silné svěží síly a uskutečnit přeskupení sil, aby se pokusil zastavit protiofensivu. Tehdy bude přinucen k rozhodnutí pro ústup na značnou vzdálenost, aby se někde v hlubokém týlu pokusil znovu vytvořit strategickou frontu a organisovat nový odpor.

Úspěšně se rozvíjející protiofensiva s dalším narůstáním sil přerůstá obvykle ve všeobecnou strategickou ofensivu na rozsáhlé frontě a do velké hloubky, vytvářejíc počáteční období útočného tažení na daném válčišti.

Protiofensivy sovětských vojsk u Stalingradu a u Kurska se rozvinuly v útočná tažení — v zimní tažení 1942/43, v letní tažení 1943. Ve svém projevu dne 6. listopadu 1943 soudruh Stalin prohlásil, že bitva u Kurska skončila rozdrácením dvou základních hlavních útočných skupin německých fašistických vojsk přechodem sovětských vojsk do protiofensivy a přerostla potom v mohutnou letní ofensivu Rudé armády.

Tak úspěšná protiofensiva začatá značnými silami na tom nebo druhém směru při dovedném řízení přerůstá ve všeobecnou strategickou ofensivu na daném válčišti.

Rozměry všeobecné ofensivy a její konečné výsledky budou záviset na četných prvcích, jako je množství sil a prostředků, možnost zvětšovat během ofensivy úderý do šířky i do hloubky, na stupni porážky nepřítele v období protiofensivy, na tempu přisunu záloh v souvislosti s dynamikou změn v poměru sil stran a na jiných podobných podmínkách.

A opět historie Veliké vlastenecké války nám ukazuje znamenité příklady podobného přerůstání protiofensivy do široké strategické ofensivy s rozhodujícími cíli, při čemž rok od roku od jednoho tažení k druhému vidíme postupný růst rozmachu těchto ofensiv. Jestliže zimní ofensiva sovětských vojsk v r. 1941 až 1942 měla v zápětí konečné rozbití plánu „bleskové války“ a posun sovětských vojsk na vzdálenost 150 až 400 km, rozvinula se bitva u Stalingradu ve všeobecnou strategickou ofensivu do hloubky 600 až 700 km v pásmu asi 1200 km širokém. Bitva u Kurska se rozvinula z protiofensivy na frontě široké asi 2000 km (od Smolenska po Černé moře) a do hloubky 300 až 500 km.

6. Závěr

Thema protiofensivy je obšírné. V jednom článku lze uvést jen zásadní charakteristické rysy tohoto zajímavého druhu útočné operace velkého měřítka zasahujícího jak operační, tak, hlavně strategickou oblast vojenského umění.

Protiofensivy se používalo v různých historických dobách s různými výsledky, avšak plně rozvinutí této strategické formy boje bylo uskutečněno jedině v bojích Sovětské armády ve Veliké vlastenecké válce Sovětského svazu.

Stalinské vojenské umění dovedlo využít této formy boje a rozvinout ji theoreticky i prakticky k plné dokonalosti.

Protiofensiva je však také vzhledem na situaci, v které je připravována a prováděna, nejsložitějším druhem útočné operace. Zkušenosti z Veliké vlastenecké války Sovětského svazu ukazují, že se protiofensiva plánuje, připravuje a provádí ve výjimečně těžké situaci. Obránce, využívaje úpornosti a aktivity vlastní obrany sbírá a soustřeďuje síly, vyčerpává nepřítele a způsobuje mu obranou neúprosné ztráty, rozhodnou aktivní činností zpomaluje a zastavuje jeho útočnou operaci a potom přechází sám do útoku, bere iniciativu do svých rukou, poráží hlavní uskupení nepřítele a tím vytváří i podmínky pro začátek všeobecné ofensivy.

Účelem protiofensivy je rozdrtit hlavní útočné uskupení nepřítele a ne jakékoliv uskupení. V tom je zásadní rozdíl mezi protiofensivou a ofensivou v normálních podmínkách. Cílem protiofensivy je pak likvidovat nepřátelskou ofensivu a zničit hlavní nepřátelské síly, které ji provádějí.

Protiofensivou přechází obránce z úspěšně zakončené obrany k všeobecné ofensivě. Proto dalším cílem protiofensivy není jen zničit jeho hlavní útočné uskupení, ale i vytvořit podmínky pro přechod do všeobecné ofensivy.

Úspěšnou všeobecnou ofensivou bude s konečnou platností vzata iniciativa z rukou nepřítele a ovládnuto území, které dříve získal. Přitom budou rozdrčeny nejen jeho hlavní zálohy přisunované obyčejně k zastavení protiofensivy, ale zmařen nepřátelský strategický plán a způsoben přelom ve vedení války vůbec.

Závěrem chci říci, že je povinností nás všech, abychom si dalším důkladným studiem osvojovali tento druh útočné činnosti ozbrojených sil, abychom ho ovládli tak jako velitelské sbory slavné Sovětské armády. Tím přispějeme k dalšímu velkému rozvoji v budování naší armády.

Prameny: Generál-poručík E. Šilovskij „Protiofensiva v soudobé válce“.

Generál armády A. Jeremenko „Některé otázky protiofensivy podle zkušeností z Veliké vlastenecké války“.

Generál-major N. Talenskij „Strategická protiofensiva“.

